

Ľudská dôstojnosť v kontexte policajných činností

Anotácia: Príspevok sa zaoberá hodnotou ľudskej dôstojnosti z filozoficko-etického hľadiska, ktoré dopĺňa optiku ľudskej dôstojnosti Trestného zákona Slovenskej republiky. Podstatu ľudskej dôstojnosti možno chápať cez dejinno-filozofický kontext základných ľudských práv a slobôd. Ľudská dôstojnosť ako nedisponibilná hodnota je plne rešpektovanou hodnotou, ktorú pri žiadnom policajnom zásahu nemožno poškodiť ani porušiť, jej absolútne hranice sú nezávislé od princípu primeranosti.

Kľúčové slová: Ľudská dôstojnosť, základné ľudské práva, policajná činnosť, hodnoty, absolútne hranice, relatívne hranice, ľudský život.

Úvod

Trestný zákon Slovenskej republiky č. 300/2005 Z. z. (účinný k 1. 1. 2013) vymedzuje trestné činy proti ľudskej dôstojnosti v druhom diele druhej hlavy Trestného zákona v §§ 199 až 203 ako znásilnenie, sexuálne násilie, sexuálne zneužívanie a súlož medzi príbuznými. Definícia (resp. chápanie) ľudskej dôstojnosti v trestno-právnej oblasti a bezpečnostno-právnych kruhoch je vymedzené sexuálnym kontextom. Príslušníci Policajného zboru prichádzajú do kontaktu s fenoménom ľudskej dôstojnosti primárne prostredníctvom tejto optiky. U príslušníkov Policajného zboru disponujúcich mocou voči občanom by nemalo absentovať ani filozoficko-etické vedomie o ľudskej dôstojnosti.

Pojem ľudskej dôstojnosti vo všeobecnosti obsahuje oveľa širšie kontexty ako len tie, ktoré postulujú bezpečnostno-právne zameranie. Najpôvodnejším kontextom je filozoficko-etické hľadisko, na ktoré chceme v nasledujúcom článku upriamiť pozornosť a podčiarknuť jeho význam. Príslušník Policajného zboru nie je len profesionálom po odbornej stránke, ale k jeho profesionalite neodmysliteľne patrí aj humánny rámeč. Vzťah subjektu realizácie moci k objektu realizácie moci nie je len neosobným vzťahom, ale aj vzťahom človeka k človeku. Správny postoj sa utvára pri výkone služobnej činnosti neustále a každodenne.

Polícia sa svojou činnosťou dotýka rôznych hodnôt, či už v zmysle ochrany, alebo zasahovania, preto by jej príslušníci mali byť morálne kompetentnými rozlišovať, ktorým hodnotám prisúdiť relatívnu platnosť a ktorým absolútnu. Hodnota ľudskej dôstojnosti predstavuje absolútnu hranicu policajného zásahu.¹

Základné ľudské práva a koncept ľudskej dôstojnosti

Hovoriť o ľudskej dôstojnosti znamená hovoriť o ľudských právach. Všeobecná deklarácia ľudských práv, ktorú prijala OSN 10. decembra 1948, začína slovami: „Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach.“ Fenomén ľudskej dôstojnosti tvorí esenciálnu bázu, jadro súboru ľudských práv a je neodmysliteľnou témou v medzinárodných diskusiách o ľudských právach. Nemecký politický filozof J. Habermas uvažuje nad konceptom ľudskej dôstojnosti a základných ľudských práv cez prizmu histórie a jej udalostí. „Je zaujímavé, že filozofický pojem ľudskej dôstojnosti, ktorý sa vyskytol už v antike a u Kanta nadobudol dnes platné znenie, sa stal súčasťou textov medzinárodného práva a národných ústav až po druhej svetovej vojne. Vlastne len odnedávna hrá ústrednú rolu aj v medzinárodnej legislatíve. Naproti tomu sa koncept ľudskej dôstojnosti ako právny pojem nevynára ani v klasických deklaráciách ľudských práv 18. storočia, dokonca ani v kodifikáciách 19. storočia. Prečo sa v práve hovorí oveľa skôr o ľudských právach ako

---

¹ Uvedený odborný článok tvorí súčasť vedeckovýskumnej úlohy Katedry spoločenských vied A PZ, Výsk. 194: Spoločenská kríza a jej prejavy vo vedomí a správaní mladých príslušníkov PZ.

o ľudskej dôstojnosti?"² Súvislosť ľudských práv s ľudskou dôstojnosťou, ako ďalej podčiarkuje Habermas, ktoré sú ukotvené v zakladajúcich dokumentoch OSN, súvisia s masovými zločinmi nacistického režimu druhej svetovej vojny. Preto nadobúda ľudská dôstojnosť prvoradá hodnotu práve až v povojnových ústavách Európy. Idea ľudských práv je tak z dôvodu holokaustu a genocídy morálne podopretá ideou ľudskej dôstojnosti. „Ľudské práva vzišli vždy až z odporu proti svojvôli, utláčaniu a ponižovaniu. Dnes už nik nemôže vziať do úst jeden z týchto počestných článkov – napríklad vetu „Nik nesmie byť podrobovaný mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.“³ –, aby nepočul ozvenu, ktorá v tých slovách zaznieva: výkriky nespočetných týraných a zavraždených ľudských bytostí. Odvolávanie sa na ľudské práva sa napája rozhorčením ponižovaných nad porušovaním ich ľudskej dôstojnosti. Ak toto stojí na začiatku, musí sa pojmová súvislosť prejavovať aj vo vývoji samotného práva.“⁴

Mnohí právni myslitelia zastávajú názor, že pojem ľudskej dôstojnosti je ťažko klasifikovateľný výraz, že môže obsahovať nespočetné množstvo rozličných javov. Zhodnú sa predsa len na spoločnom konsenze, že pojem ľudskej dôstojnosti je fundamentálnym morálnym prameňom, bez ktorého si dnes nemožno predstaviť koncept základných ľudských práv. Vyjadrujú postoj, že ľudská dôstojnosť má v ňom ústredný význam. Ľudská dôstojnosť, ako postulujú B. a V. Seilerovci, je základom hodnôt určitého konkrétneho spoločenstva, ktoré tieto hodnoty zachováva ako vrcholné hodnoty, relevantné v jej kultúrnej tradícii. Ide o euroatlantické kultúrne spoločenstvo, ohraničené hodnotami spravodlivosti, slobody a mieru vo svete. Pojem ľudskej dôstojnosti vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv sa stáročia formuloval v zmysle európskeho humanizmu, teda európskej duchovnej tradície. Nemožno na tomto mieste nespomenúť prínos antických Grékov a ich ideál kalokagathie – všestranne rozvinutej osobnosti s morálnymi kvalitami, fyzickou a duševnou krásou i dobrom. Prirodzený rozvoj všetkých stránok človeka ako potenciálne dokonalej ľudskej bytosti tvoril centrálnu tému antickej kultúry. Človek antiky, reflexiou Nemčekovej, bol chápaný ako rozumná bytosť, ktorého hodnota a dôstojnosť bola ukotvená v jeho duchovnej podstate, založenej na rozume a intelektuálnom poznávaní. Toto poňatie človeka očami antiky korešpondovalo s hodnotou ľudskej činnosti, ktorej vrchol predstavovala práve duševná činnosť. Dôraz na hodnotu konania kládol aj Aristoteles, ktorý významne prispel k úvahám o dôstojnosti človeka, ako aj svojimi úvahami o mravnosti, ktoré neboli v etických teóriách dosiaľ prekonané. Spojil ideu hodnoty konania a ľudskej dôstojnosti spôsobom, že dôstojnosť človeka je utváraná mravnosťou jeho konania založeného na princípe slobodnej vôle. Pre subjekt činnosti u Aristotela platí, že musíme konať spravodlivo, vedome, na základe slobodného rozhodnutia a pre samotnú vec, v neposlednom rade s pevnou a neotrasiteľnou istotou.

„Oproti antickej duševnej harmónii, založenej na rozumovom poznávaní dobra, pravdy a krásy, kresťanský systém hodnôt sa vzťahuje na absolútne ako na najvyššiu hodnotu prostredníctvom viery.“ (Nemčeková, 2001, s. 304.) Prekračuje sa tu pozemskosť, popiera všetko dočasné a pomínutelné. Hodnota a dôstojnosť človeka, ako aj jeho individuálna jedinečnosť už nie sú založené na schopnosti používať vo všetkom rozum, ale na scénu prichádza sloboda rozhodovania pre večný život. Stredoveký ideál ľudskej bytosti teda spočíval v zbožnom živote, zachovávaní lásky k blížnemu a duchovných hodnôt, v kresťanskom humanizme. Život človeka sa rozširuje o dimenziu vyššej duchovnosti, o nový rozmer viery a hlbokého náboženského života. Novým pohľadom na sebauvedomenie a dôstojnosť človeka je v kresťanskom učení aj hodnotenie zmyslu utrpenia v ľudskom živote. Teológia, ktorá formovala kresťanský stredovek, oveľa intenzívnejšie apeluje na hodnotu

² HABERMAS, J. *K ústave Európy*. Bratislava : Kalligram, 2012, s. 17.

³ Všeobecná deklarácia ľudských práv, článok 5.

⁴ HABERMAS, J. *K ústave Európy*. Bratislava : Kalligram, 2012, s. 18.

ľudskej dôstojnosti odvodenú od obrazu človeka stvoreného na obraz Boží ako všetky iné neteologické koncepty.

Humanizmus a renesancia pozerá na prirodzenosť človeka ako na neodmysliteľnú syntézu telesnej, ale aj duchovnej duality a vníma človeka ako subjekt, ktorý disponuje vlastnou slobodnou vôľou. Najvyššia hodnota ľudskeho snaženia spočíva v plnom rozvinutí jeho ľudskeho snaženia a v prejave jeho ľudskej tvorivosti. „Rozvíja ideu človeka rozumovo, mravne a telesne vyspelého, ľudská dôstojnosť si vyžaduje úctu, osobné blaho a láska k blížnemu sú hodnotou ľudskeho života.“⁵ M. Potančok sa domnieva, že obdobie renesancie je prežívané aj dnes a jej hodnoty a odkaz je nutné znovu objavovať a zachovávať. Prirodzené ľudske práva s ich nosnými piliermi, a to slobodou, rovnosťou, spravodlivosťou, úctou k človeku, k jeho neopakovateľnej individualite umožňujú dosiahnuť dokonalejší stav bytia. Renesančný mysliteľ Pico della Mirandola apeluje vo svojom diele *O dôstojnosti človeka* na aspekt sebauťvárnia, keď človek tvorí, kultivuje, vyvíja a zveľaduje svoje vlastné bytie smerom k lepšiemu a hodnotnejšiemu človeku. Píše, že človek si môže vybrať vo svojom živote dve cesty, a to cestu „otupeného zvieratá“ či cestu „dokonalejšieho bytia“.

Zásluhou J. J. Rousseaua v období osvietenstva bolo znovuobjavenie antických princípov, zdôraznenie úcty k človeku, keď sa človek v žiadnom prípade nesmie považovať za prostriedok, ale len za účel. Rousseau tvrdí, že človek je až príliš ušľachtilým tvorom, aby sa ocitol ako nástroj v rukách iných. Tieto rousseovské slová potvrdzujú význam a dôležitosť ľudskej dôstojnosti z aspektu autonómnosti, sebestačnosti, neopakovateľnosti individuality, s ktorou nesmie a nemôže nikto manipulovať.

U I. Kanta sa pojem ľudskej dôstojnosti spája s autonómiou a slobodou vôle jednotlivca, keď nekonečná ľudská dôstojnosť spočíva v rešpektovaní slobodnej vôle a autonómie u druhého, a teda všetkých navzájom. Autonómia je základom ľudskej dôstojnosti. V dôsledku jeho kategorického imperatívu možno potvrdiť, že rešpekt voči ľudskej dôstojnosti každého jednotlivého človeka nedovoľuje ani štátu pristupovať k jednotlivcovi ako k prostriedku na iný účel. Nie je to dovolené ani v prípade záchrany života mnohých iných osôb. Kant objasňoval dôstojnosť človeka vo svojich úvahách, nadväzujúc na myšlienky Rousseaua. Vníma ho ako bytosť prírodnú a rozumovú. Prírodná bytosť, resp. prírodná časť človeka, je plne determinovaná ríšou prírody, žiadostivosťou a zmyslosťou. Bytosť rozumná a mravná môže utvárať sama seba nezávisle od prírodnej nevyhnutnosti. Zároveň je autonómna, takže sama sebe ukladá povinnosť mravného zákona. Z Kantovho kategorického imperatívu, ktorý nesie myšlienku nikdy nikoho nepoužívať len ako prostriedok, ale vždy ako účel, môžeme pokladať za potvrdenie univerzálne platnej idey ľudskej dôstojnosti. Kant ale explicitne definuje pojem ľudskej dôstojnosti vo svojom diele *Základy metafyziky mravov*: „Ľudská dôstojnosť tkvie v schopnosti byť všeobecne zákonodarcom, i keď s podmienkou, že sme tomuto zákonodarstvu zároveň podriadení.“⁶ Ľudská dôstojnosť je teda vlastnosťou mravného subjektu, preto Kant uvažuje o ľudskej dôstojnosti prislúchajúcej mravnému subjektu v rámci všeľudskej morálky.

História európskeho kontinentu zaznamenáva vo svojich dejinách stále viac silnejšie snahy o podporu ľudskej dôstojnosti, o deklarovanie úcty k tejto hodnote. Najmä dnes, v čase vedecko-technického rozmachu, keď sa čoraz viac objavujú jeho dehumanizujúce dôsledky (napríklad aj na poli medicíny a bezprostredného ľudskeho života), rieši veda o morálke čoraz dilematickejšie prípady smerujúce až k tomuto „dôstojnému“ základu. „Aj praktické uplatňovanie tohto princípu vyvoláva potrebu konkretizovať poňatie a nájsť kritériá dôstojnosti.“⁷

⁵ POTANČOK, M. Východiská a perspektívy ľudskej dôstojnosti. In *Miesto spoločenskovedných disciplín v systéme vzdelávania na A PZ (súčasný stav a perspektívy)*. Bratislava : A PZ 2007, s. 145.

⁶ KANT, I. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava : Kalligram, 2004, s. 92.

⁷ NEMČEKOVÁ, M. Poznámky ku konceptu ľudskej dôstojnosti. In *Filozofia*, 2001, roč. 56, č. 5. s. 301.

Poňatie dôstojnosti by sme mohli jednoducho odvodiť od bytosti človeka slobodne konajúceho, mysliaceho, cítiaceho. Tu je podčiarknutý status a hodnota človeka ako autonómneho, slobodného a rovnoprávneho ľudského individua, s jeho originálnou, neopakovateľnou a jedinečnou podstatou. Podporným pojmom k pojmu dôstojnosť je pojem ľudskosť – humanitas. „Okrem toho ľudskosť predstavuje určitú morálnu kategóriu, ktorá súvisí s túžbami a úsilím človeka po dobre a sebaochopení v súlade s ľudskosťou ako mravným ideálom.“⁸ Človek v dejinách zobrazuje sám seba ako ideál ľudskosti, ktorý sa snaží dodržiavať a personifikovať. Ľudská dôstojnosť sa ako atribút vo všeobecnosti prisudzuje mravne konajúcemu subjektu a aj napriek rozdielnosti týchto mravných ľudských individualít sa dokážu v spoločnosti vytvárať a realizovať zmysluplné vzťahy a vzájomné medziľudské interakcie.

Potančok vo svojej úvahe o ľudskej dôstojnosti podčiarkuje, že „rešpektovanie ľudskej dôstojnosti má všeobecnú platnosť. Kto spochybňuje alebo odmieta uznať ľudskú dôstojnosť iných, spochybňuje aj hodnotu vlastného života. Tretie tisícročie sa má stať tisícročím vzťahov, preto sa na jeho počiatku znovu objavuje naliehavosť srdca ľudskej dôstojnosti. Ľudská dôstojnosť – dignitas humana – teda nevyplýva z arbitrárneho rozhodnutia nejakej autority alebo zákona a ani sa nedá akýmkoľvek pozitívnym zákonom spochybníť ani zrušiť, pretože vyplýva priamo z faktu byť človekom, byť osobou.“⁹

K. W. Deutsch postuluje dôstojnosť osobnosti v diele *Nervy vlády* takto: „Keď obhajujeme svoju integritu, obhajujeme svoje autonómne schopnosti pre učenie, štruktúru osobnosti, ktorú sme získali. Keď bránime dôstojnosť niekoho, ochraňujeme jeho možnosť používať svoju osobnosť.“¹⁰ Autor ďalej interpretuje a zároveň sa pýta, kedy hovoríme o porušení dôstojnosti iného. Je to práve vtedy, ak z osoby iného spravíme objekt určitého procesu, nie cieľ, ale prostriedok, keď dotyčnú osobu nútime a prinútíme vykonať niečo, čo jej schopnosť sebakontroly odníme, a nie je ďalej schopná konať slobodne podľa vlastnej autonómnej slobodnej vôle. Deutsch dáva stratu dôstojnosti do súvislosti so stratou sebakontroly. Sebakontrola je aktivitou, ktorá ak je upriamená na jej nositeľa, podporuje vedomie vlastného dôstojného konania. Na pojem sebakontroly ľudského individua nadväzujú svojou úvahou V. a B. Seilerovci, ktorí píšú, že pojem ľudskej dôstojnosti možno interpretovať ako mravnú sebakontrolu jednotlivca v systéme spoločenských vzťahov. Človek ako mravný subjekt je zasadený do určitého kultúrneho spoločenstva a v jeho vedomí i svedomí sa hodnoty tohto kultúrneho spoločenstva výrazne odrážajú. V prvej rovine vzťahov si utvára jednotlivec vzťah k sebe samému ako k mravnému subjektu. V druhej rovine, „v ktorej sa nachádza ľudská dôstojnosť, je vzťah spoločnosti k ľudskému jedincovi. Spoločnosť, jej inštitúcie, hodnoty vrátane mravnej inštitúcie, akou je verejná mienka, môžu ľudskú dôstojnosť individua upevňovať alebo ohrozovať.“¹¹

Ľudská dôstojnosť, ako ďalej píšú Seilerovci, je v spoločnosti konkretizovaná súborom základných ľudských práv a slobôd a spätne sa odvodzujú práve z ľudskej dôstojnosti, ktorú interpretujú ako intuitívnu axiómu ľudských práv. Ak tieto práva a slobody nie sú zo strany spoločenských inštitúcií rešpektované a zachovávané, človek svoju ľudskú dôstojnosť aj napriek tomu nestráca, pretože tá je mravnou kategóriou, ktorá sa viaže na vedomie ľudskej bytosti o sebe samej. Z pozície druhého však môže byť zraňovaná. Ochranu

---

⁸ BRIŠKA, F. *Problém človeka a humanizmu v politickej filozofii*. Bratislava : Iris, 2000, s. 119.

⁹ POTANČOK, M. *Východiská a perspektívy ľudskej dôstojnosti*. In *Miesto spoločenskovedných disciplín v systéme vzdelávania na A PZ (súčasný stav a perspektívy)*. Bratislava : A PZ 2007, s. 144.

¹⁰ DEUTSCH, K.W. *Nervy vlády: Modely politické komunikace a řízení*. Praha : Svoboda, 1971, s. 214 – 217.

¹¹ SEILEROVÁ, B., SEILER, V. *Pojem ľudskej dôstojnosti – axióma ľudských práv*. In *Politické vedy/Diskusia*. Bratislava : vl. n., 2010, s. 116 – 117.

ľudskej dôstojnosti zabezpečuje právny poriadok daného štátu, ktorý zaručuje systém základných práv a slobôd.

Niektoré články Všeobecnej deklarácie ľudských práv OSN – implicitne podčiarkujúce hodnotu ľudskej dôstojnosti a vyžadujúce jej dodržiavanie – postulujú, že: každý má právo na život, slobodu, osobnú bezpečnosť, na slobodu myslenia, svedomia, náboženstva a presvedčenia, na slobodu prejavu; nikto nesmie byť podrobovaný mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu; každý má právo na sociálne zabezpečenie a na to, aby prostriedkami štátu bola zabezpečená realizácia hospodárskych, kultúrnych, sociálnych práv nevyhnutných pre dôstojnosť a slobodný rozvoj jeho osobnosti; a mnohé iné.

Moc polície verzus dôstojnosť jednotlivca

„Čo je moc? Má nad nami moc ona alebo my nad ňou? Prečo človek túži po moci? Z akých ľudských potrieb tieto túžby vychádzajú? Prečo sa snahy o ľudsky hodnotné ciele menia na násilie voči človeku? Možno pochopiť podstatu moci a získať kontrolu a samokontrolu nad ňou alebo sa musíme uspokojiť s registráciou jej rôznorodých fenoménov a pesimisticky konštatovať, že mocní vždy boli aj budú? Aký je vzťah moci a ľudskej dôstojnosti? Možno ponižovať ľudskú dôstojnosť len cudzou mocou zvonka, alebo človek svojím konaním môže nevedome pošliapať vlastnú dôstojnosť, resp. osobnostne nikdy nemusí dospieť k vedomiu svojej ľudskej hodnoty a dôstojnosti“? ¹²

Vzťah moci a ľudskej dôstojnosti sa zdá v prvom momente nerovným vzťahom, keď moc má a priori potenciálne status nadradenosti voči nositeľovi dôstojnosti. Moc uplatňovaná voči iným nie je predsa len bezmedzným fenoménom, ale limituje a ohraničuje sa mocou ľudskej individuality. Moc človeka spočíva v sile jeho osobnosti zachovať svoju osobnú integritu, autonómiu, slobodu, hodnoty a zdravý, morálny rozum. Toto vedomie na strane nositeľa dôstojnosti môže vytvárať prirodzené hranice na obidvoch stranách. Moc samu osebe možno definovať ako schopnosť či spôsobilosť niečo vykonať, mať kontrolu, resp. vládu nad niečím alebo niekým, pôsobiť svojím vplyvom na niečo alebo niekoho. Moc súvisí so spôsobom sebatvrdzovania človeka.

Moc polície ako inštitúcie, ktorá sa vo svojej činnosti riadi ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a všeobecne záväznými právnymi predpismi, je špecifikovaná v zákone NR SR o Policajnom zbore Z. z. č. 171/1993. Druhý oddiel tretej hlavy charakterizuje oprávnenia policajta, ktorými je policajt oprávnený konať voči osobe, ktorá svojím konaním prekračuje medze zákona.¹³ K oprávneniam polície patrí nevyhnutne moc použiť donucovacie prostriedky špecifikované v piatom oddiele tretej hlavy uvedeného zákona. Donucovacie prostriedky je policajt oprávnený použiť len vtedy, ak útok osôb bezprostredne ohrozuje životy a zdravie iných osôb alebo policajta. Žiadnemu policajtovi nie je povolené konať svojvoľne a mimo medzí zákona, v opačnom prípade by hrozilo porušenie práv jednotlivca, porušenie integrity a autonómie ľudskej bytosti, prípadne aj ľudskej dôstojnosti.

Dôstojnosť vymedzuje autorka Nemčeková ako pojem, ktorý obsahuje všetky predstavy o hodnote človeka, ktorý je autonómnou, svojprávnou a slobodnou bytosťou.

¹² NEMČEKOVÁ, M. Možno vytvárať poriadok sveta bez poriadku v človeku? (k otázke moci a ľudskej dôstojnosti). In *Filozofia*, 1996, roč. 51, č. 1. s. 23.

¹³ Medzi oprávnenia policajta spomenutého zákona patrí oprávnenie: požadovať vysvetlenie; požadovať preukázanie totožnosti; o. na zaistenie osoby; o. na zaistenie cudzinca; o. na predbežné zaistenie; odňať zbraň; o. na zastavovanie a prehliadku dopravného prostriedku; o. pri zaisťovaní bezpečnosti civilnej leteckej dopravy; o. pri zaisťovaní bezpečnosti určených osôb; o. pri zabezpečovaní štátnych hraníc; zakázať vstup na určené miesta; uzatvoriť verejne prístupné miesta; otvoriť byt; o. na používanie výbušnín a výbušných predmetov; o. na držanie nebezpečných látok a zakázaných vecí; o. pri objasňovaní priestupkov a o. pri dohľade nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky a pri jej riadení.

„Vedomie dôstojnosti je črtou bytosti – komplexnej integrovanej bytosti, ktorá je jednotou presahujúcou súhrn jej biologických, psychosociálnych a duchovných dimenzií. Predpokladom utvárania vedomia osobnej dôstojnosti je úcta k sebe, založená na uvedomovaní si seba v určitom sociálnom kontexte, na sebazpoznávaní a hodnotení svojich aspirácií a možností, ale najmä na schopnosti realizovať svoje dlhodobé predstavy a ciele, spojené so zmyslom existencie. Potreba sebaúcty a dôstojnosti je umocňovaná vedomím dočasnosti, smrteľnosti. Od nej sa odvíjajú postoje k životu a jeho kvalite.“¹⁴ V tomto bode úvahy možno dedukovať skutočnosť, že vedomie ľudskej dôstojnosti taktiež predstavuje určitú moc, a to moc sily ducha, sily individuality, ktorá zo seba vo svojom živote utvára osobnosť. Ľudská bytosť je teda rezistentná podliehať moci, ktorá k nej pristupuje zvonku a vplýva na ňu.

Človek, ktorý si je plne vedomý svojej vlastnej hodnoty a dôstojnosti, cíti úctu k sebe samému, ju neodmysliteľne vníma aj u inej bytosti. Miera našej osobnej dôstojnosti je predpokladom rešpektovať dôstojnosť u iného, cítiť úctu k jeho jedinečnosti. Moc, resp. vládu alebo kontrolu nad iným je možné uplatňovať v medziach prípustnosti len do takej miery, pokiaľ nepoškodzujeme integritu a celistvosť inej bytosti, pretože u inej bytosti platia pravidlá moci jeho ducha, teda duchovnej dimenzie.

Filozof a etik P. Korený analyzuje vo svojich úvahách pojem ľudskej dôstojnosti. V článku *Cena a dôstojnosť* si kladie otázku, akú cenu môžeme prisúdiť hodnote ľudskej dôstojnosti. To, čo má však cenu, môžeme vymieňať za niečo iné s inou hodnotou. Hodnoty vo všeobecnosti môžeme klásť na misky váh, keď sa váhy vždy prevažujú na jednu alebo na druhú stranu. S pojmom hodnota môžeme spájať aj význam, ktorý prevyšuje všetku cenu, prevyšuje a presahuje ju absolútne. Takýto typ hodnoty prisudzujeme ľudskej dôstojnosti. „Dôstojnosť ako hodnota je v kantovskom chápaní práve tým, čo je povznesené nad všetku cenu, teda ani jej porušenie už nemožno vyvažovať ničím iným, žiadnou inou hodnotou. Tu platí, že na celom svete neexistuje nič, čím by sa dalo vyvážiť porušenie ľudskej dôstojnosti.“¹⁵ Dôstojnosti prisudzuje prívlastok privilegovaná hodnota, pretože ju nie je možné začleňovať do aktov zvažovania, vzájomného porovnávania. Nemožno na ňu nazerať v žiadnom prípade v relatívnom kontexte, ale iba v kontexte absolútnom. Ide o inkomensurabilitu hodnôt, teda o neporovnateľnosť a výlučnosť v aktoch vzájomného zvažovania hodnôt v ich podstate. Ľudské vedomie funguje na princípe vzájomného zvažovania, avšak ľudskej dôstojnosti sa tomuto princípu v zásade vymyká.

V intenciách pragmatických konzekvencií Korený konštatuje, že nie je prípustné zasahovať do ľudskej dôstojnosti ani v prípadoch, keď by sa mohlo zabrániť vážnej katastrofe či veľkému zlu. V zmysle Kantovej filozofie teda zasahovanie do ľudskej dôstojnosti nikdy nemôže byť prostriedkom na dosiahnutie iného účelu, ani spomenutý prípad vážnej katastrofy. Ľudská bytosť vo svojej jedinečnosti, duchovnej autonómii a dôstojnosti nemôže byť prostriedkom na dosiahnutie účelu dokonca ani v prípade, ak ide o životy iných. Povinnosti rešpektovať dôstojnosť inej osoby nemožno uprieť najvyššiu a absolútnu záväznosť ani v extrémnych prípadoch, keď sa predpokladá, že sa udeje niečo skutočne zlé a nežiaduce, dokonca aj spoločensky nežiaduce. „To prakticky znamená, že zásah do ľudskej dôstojnosti sa zakazuje, aj keby sa ním mohlo zabrániť veľkému nešťastiu. Všetky informácie o zlých či dobrých následkoch, ktoré možno očakávať od rôznych alternatív konania za daných

---

¹⁴ NEMČEKOVÁ, M. Možno vytvárať poriadok sveta bez poriadku v človeku? (k otázke moci a ľudskej dôstojnosti). In *Filozofia*, 1996, roč. 51, č. 1. s. 23.

¹⁵ KORENÝ, P. Cena a dôstojnosť. (K otázke inkomensurability hodnôt). In *Hodnotové aspekty súčasného sveta. Zborník príspevkov z interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v rámci 5. výročného stretnutia SFZ v dňoch 18. – 19. septembra 2003 v Nitre*, s. 105.

okolností, sú jednoducho eticky irelevantné tam, kde je v hre ľudská dôstojnosť.“¹⁶ Konkrétnym príkladom je príklad mučenia, ktoré je zakázané v celom európskom priestore. Človeka nemožno mučiť – ani za cenu získania informácie, ktorá by zachránila život mnohým iným, ani za cenu odvrátenia katastrofy, ani za žiadnu inú cenu. Mučenie sa nepripúšťa ani z dôvodov obrany štátu alebo núdzového stavu, ani za cenu záchranu rukojemníkov. Ani legitimita štátu neoprávňuje povoliť štátny zásah do ľudskej dôstojnosti. V týchto príkladoch sa vynára otázka: Čo je vyššou hodnotou? Život alebo ľudská dôstojnosť?

Je vôbec úvaha, ktorá porovnáva váhu ľudského života a váhu ľudskej dôstojnosti z hľadiska zdravého rozumu logická? Je ľudská dôstojnosť vyššou hodnotou ako hodnota ľudského života? Odpoveď na túto otázku spolu s autorom Koreným je jednoznačná: hodnota ľudskej dôstojnosti je najvyšším princípom, vyšším ako sám život! Existuje všeobecne platná zásada, podľa ktorej sa napadnutý človek môže brániť natoľko, že v sebaobrane usmrtí útočníka. Iným príkladom je zásah útočníka zo strany polície, ktorý ohrozuje životy iných. Vziať život inému je v takýchto prípadoch povolené a prípustné. Mučiť človeka alebo ho vážne obmedzovať v jeho slobode a právach, odnímať mu jeho vôľu nie je ani povolené, ani prípustné. Čo hodnota ľudskej dôstojnosti v sebe nesie, čo presahuje samotnú hodnotu ľudského života, ktorý je sám osebe nesmierne vzácny?

P. Korený vo svojich etických úvahách nad problémom dôstojnosti človeka konštatuje, že aj keď sa táto skutočnosť môže priečiť bežnému rozumu, predsa dôstojnosť človeka v sebe obsahuje vyšší význam ako všetky ostatné ľudské hodnoty. Vysvetliť túto skutočnosť je náročné, pretože nespadá úplne do oblasti racionálnych úvah. Tu možno len tvrdiť, že ľudská dôstojnosť súvisí v pravom zmysle slova s „človečenstvom“ s najvlastnejšou podstatou ľudskej bytosti. Ľudská dôstojnosť nezávisí od ničoho, jednoducho je včlenená ľudskej podstate práve preto, že človek je ľudskou bytosťou a žiadnou inou. Možno ju charakterizovať len duchovnou dimenziou a všetky jej aspekty a atribúty sú výsostne duchovného charakteru. Dôstojnosť jednotlivca je abstraktným princípom, niečím, čo možno vysvetliť, resp. jemne priblížiť znova iba abstraktnými princípmi. Človek je vo svojej podstate slobodnou duchovnou bytosťou a to, čo koná, myslí a cíti, závisí od úplnej slobody jeho vôle. Slobodnú vôľu mu nemožno absolútne uprieť. Len čo by sme vôľu človeka obišli, obmedzili, alebo mu ju dokonca upierali, porušujeme jeho najvlastnejšie, najľudskosťnejšie bytie, porušujeme jeho „človečenstvo“.

Fenomén mučenia¹⁷ je spätý práve s týmto upretím slobodnej vôle, keď neprípustnosť takéhoto konania nespočíva v prvom rade v ukrutných fyzických bolestiach, ale v tom, že obchádzame vôľu človeka, že mu túto vôľu upierame, že vôľa iného sa zmocňuje vôle týranej a mučenej osoby. Rovnako neprípustným príkladom je iný aspekt vlády a moci nad človekom, a to znova v kantovskom zmysle vyjadrené, ak z ľudskej bytosti spravíme prostriedok a nie účel pre náš záujem, ktorý obchádza vedomie iného človeka, ak ho použijeme na niečo, čo nie je v súlade s jeho presvedčením, o čom nevie, s čím nie je vo svojom vedomí stotožnený. Vtedy možno hovoriť o degradácii jeho ľudskosti na akýkoľvek iný zámer, ktorý nie je jeho vlastným zámerom.

V právnej oblasti (z dôvodu abstraktnosti princípu) je pojem ľudskej dôstojnosti negatívne vymedzený. To znamená, že možno ľahšie objasniť, čo sa považuje za zásah do práva na dôstojnosť, ako to, aké aspekty ľudskú dôstojnosť vymedzujú v pozitívnom zmysle. Pre oblasť pozitívneho práva je existencia ľudskej dôstojnosti nedisponovateľným princípom,

---

¹⁶ KORENÝ, P. Cena a dôstojnosť. (K otázke inkomensurability hodnôt). In *Hodnotové aspekty súčasného sveta. Zborník príspevkov z interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v rámci 5. výročného stretnutia SFZ v dňoch 18. – 19. septembra 2003 v Nitre*, s. 106.

¹⁷ Nielen mučenie, ale napríklad aj použitie osobného denníka inej osoby, napríklad v procese vyšetrovania a objasňovania skutkov, sa v nemeckom práve považuje za zásah do dôstojnosti človeka.

to znamená, že vo všetkých prípadoch je a priori vylúčené, aby bola táto hodnota porušená, aj napriek tomu, aby sme jej porušením vedeli zabrániť zlu, katastrofám, stratám na ľudských životoch a iným ujám. Dôstojnosť, ako píše Korený, je teda tabuizovanou témou voči moci štátu, voči jeho pôsobnosti.

Aplikovať teoretickú problematiku ľudskej dôstojnosti na policajnú činnosť znamená priblížiť ju optikou absolútnych a relatívnych hraníc. „Absolútne hranice policajnej činnosti sú vyznačované na základe kategorickej požiadavky rešpektovania ľudskej dôstojnosti osoby. Absolútnosť tejto hranice spočíva v tom, že ľudská dôstojnosť je hodnota, ktorá je v zásade plne rezistentná voči každému policajnému zasahovaniu bez ohľadu na hodnotu účelu, ktorý môže byť týmto zasahovaním sledovaný. Inými slovami, ľudskej dôstojnosti sa policajti nesmie dotknúť nikdy a za žiadnych okolností. Túto absolútnu hranicu treba teraz charakterizovať aj vo vzťahu k princípu primeranosti s jeho zásadami vhodnosti, nevyhnutnosti a proporcionality“¹⁸

Absolútne hranice ľudskej dôstojnosti vo vzťahu k policajnej činnosti sú vytýčené nezávisle od princípu primeranosti. Žiadnemu policajtovi nie je za žiadnych okolností dovolené dotknúť sa ľudskej dôstojnosti osoby, s ktorou prichádza do kontaktu. Hodnota dôstojnosti predstavuje „absolútne stop“ všetkých policajných činností. Odborníci v oblasti policajnej etiky pristupujú k spomínanej hodnote ako k základnej, neporušiteľnej norme konania polície. Platí príkaz rešpektovať a neporušovať ľudskú dôstojnosť, ktorá je chránená pred zásahmi štátu v čl. 19, ods. 1 v Ústave Slovenskej republiky. Podľa Koreného sú absolútne hranice ľudskej dôstojnosti nezávislé od princípu primeranosti, ktorý vyvažuje vzťah medzi prostriedkami a účelom. Účel policajného zásahu musí byť primeraným k prostriedkom, ktoré sú použité na dosiahnutie tohto účelu. Hodnota ľudskej dôstojnosti tak nie je závislá od tohto princípu primeranosti, vyžaduje úplné a absolútne zachovanie. Nemožno žiadnym spôsobom ospravedlniť zásah štátnej moci do tejto hodnoty.¹⁹

„Chápanie ľudskej dôstojnosti ako hodnoty, na základe ktorej sa stanovujú absolútne hranice policajnej činnosti, môže vyvolať námietky osobitne v súvislosti s takou fundamentálnou hodnotou, akou je ľudský život. Pri ľudskej dôstojnosti naráža policajná činnosť na svoje absolútne hranice, zatiaľ čo ľudský život predstavuje len relatívnu hranicu policajnej činnosti.“²⁰ Ľudská dôstojnosť, ako ďalej vysvetľuje autor, si vyžaduje silnejšiu ochranu ako ľudský život. Ľudsko-telesný život je len fyzicko-biologickým predpokladom, bázou ľudskej dôstojnosti, ktorá predstavuje svojbytnú hodnotu. Príkladom môže byť voľba osoby radšej obetovať svoj život, ako konať proti svojmu svedomiu a presvedčeniu, ktoré považuje za správne. Možno tu hovoriť o etickom postoji ušľachtilej odvahy, keď obeť vlastného biologického života volí zachovanie vlastnej dôstojnosti. Smrť teda nezabavuje človeka ľudskej dôstojnosti, dôstojnosti ho zbavuje mučenie či nedôstojné zaobchádzanie proti jeho vôli.

Záver

Štátne zásahy namierené voči inému človeku musia rešpektovať jeho život, hodnoty, dôstojnosť. Hodnota ľudskej dôstojnosti predstavuje nedisponibilnú hodnotu, nezávislú od princípu primeranosti, teda kľúčového princípu v policajných činnostiach. Nemožno poprieť,

---

¹⁸ KORENÝ, P. *Vybrané kapitoly z etiky pre policajtov: Relatívne a absolútne hranice policajnej činnosti*. Bratislava 1999, s. 76.

¹⁹ Negatívnym prípadom porušenia ľudskej dôstojnosti je prípad na území Slovenskej republiky, keď košíckí policajti zavražďovali rómske deti, nútili ich mlátiť sa a všetko si nahrávali na video. <http://www.sme.sk/c/4383566/policia-mucila-romskych-chlapcov.html>.

²⁰ KORENÝ, P. *Vybrané kapitoly z etiky pre policajtov: Relatívne a absolútne hranice policajnej činnosti*. Bratislava 1999, s. 82 – 83.

že v rebríčku hodnôt presahuje aj ľudský život, ktorú by etici venujúci sa tejto problematike vymedzili ako konštitutívnu súčasť ľudskej dôstojnosti.

Pri policajnom zásahu dochádza k situácii, keď je nutné pozbaviť osobu života, avšak nemožno zasiahnuť do jeho dôstojnosti, rovnako ako nie je prípustné pozbaviť ju života ľudsky nedôstojným spôsobom. Usmrtenie človeka, ktoré by popieralo jeho dôstojnosť a degradovalo ho na číry objekt konania štátnej moci, sa považuje za vysoko eticky neprípustné a narážalo by na absolútnu hranicu ľudskej dôstojnosti.

Literatúra

BRIŠKA, F. *Problém člověka a humanizmu v politickej filozofii*. Bratislava : Iris, 2000, 145 s. ISBN 80-8877-897-2.

DEUTSCH, K.W. *Nervy vlády: Modely politické komunikace a řízení*. Praha : Svoboda, 1971, 409 s.

HABERMAS, J. *K ústave Európy*. Bratislava : Kalligram, 2012, 150 s. ISBN 978-80-8101-579-3.

KANT, I. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava : Kalligram, 2004, 96 s. ISBN 80-7149-635-9.

KORENÝ, P. Cena a dôstojnosť. (K otázke inkomensurability hodnôt). In *Hodnotové aspekty súčasného sveta. Zborník príspevkov z interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v rámci 5. výročného stretnutia SFZ v dňoch 18. – 19. septembra 2003 v Nitre*, s. 104 – 108.

KORENÝ, P. *Vybrané kapitoly z etiky pre policajtov: Relatívne a absolútne hranice policajnej činnosti*. Bratislava 1999. 124 s. ISBN 80-8054-122-1.

NEMČEKOVÁ, M. Poznámky ku konceptu ľudskej dôstojnosti. In *Filozofia*, 2001, roč. 56, č. 5. s. 300 – 308.

NEMČEKOVÁ, M. Možno vytvárať poriadok sveta bez poriadku v človeku? (k otázke moci a ľudskej dôstojnosti). In *Filozofia*, 1996, roč. 51, č. 1. s. 23 – 27.

POTANČOK, M. Východiská a perspektívy ľudskej dôstojnosti. In *Miesto spoločenskovedných disciplín v systéme vzdelávania na A PZ (súčasný stav a perspektívy)*. Bratislava : Akadémia PZ 2007, s. 144 – 148.

SEILEROVÁ, B., SEILER, V. Pojem ľudskej dôstojnosti – axióma ľudských práv. In *Politické vedy/Diskusia*. Bratislava : vl. n., 2010, s. 107 – 119.

Key words: human dignity, fundamental human rights, police activities, values, absolute bounds, relative bounds, human life

Summary

In the article, we discussed the value of human dignity. We tried to clarify the philosophical and ethical considerations of value, not only criminal law, with whom often face the Police Force. Article reflects the understanding of human dignity in the history of philosophy from the earliest times of antiquity to the present and connects with the ethical considerations of police experience. State interventions directed at another person must respect his life, values, dignity. The value of human dignity constitutes undisposable value, independent of the principle of proportionality, that is the key principle in policing. When police operation leads to a situation where it is necessary to deprive a person of life, but not changing his dignity.

*npor. Mgr. Lenka Dembická
doktorandka
Katedra spoločenských vied A PZ
e-mail: lenka.dembicka@minv.sk*

Recenzent: doc. Karol Murdza, PhD.